

... és hol tartanak a szocialista országok?

Lassan-lassan a szocialista országokban is tért hódít a felismerés, hogy az információs tevékenység finanszírozásának nem egyetlen forrása a költségvetési forrás. E tekintetben Magyarország jár az élen, ahol az utóbbi években az információs tevékenység önfinanszírozása elérte a 70%-ot [2].

Más országokban, így Csehszlovákiában és Bulgáriában egyelőre továbbra is a költségvetést tekintik fő forrásnak. Az NDK-ban a tudományos és műszaki alap szolgál erre a célra.

Az NDK-ban és Bulgáriában, de másutt is, az információs szolgáltatások árai nem fedezik az előállítási költségeket. Egyedül Magyarországon törekszenek a szolgáltatások gazdaságosságára. Romániában a működési költségek önfinanszírozásának lehetőségeit próbálják feltárni. Csehszlovákiában, az NDK-ban és Bulgáriában központi árjegyzék szabályozza a szolgáltatások árát.

Irodalom

- [1] CHAPPEZ, G.: Le prix de l'information. = Bulletin des Bibliothèques de France, 5. sz. 1986. p. 450–451.
- [2] CHOJNACKA, S.–WIŚNIEWSKI, W.–TARASIEWICZ, H.: Sprawozdanie z wyjazdu służbowego do WRL w dniach 25–29. 10. 1982. Warszawa, 1982. CINTÉ. házsoksz.
- [3] CRONIN, B.: Information Accounting. = The use of information in a changing world. Amsterdam FID 631, 1984. p. 409–416.
- [4] ČAVDAROV, S.–ARSENOV, C.: Vnedrenie ékonomičeskogo podhoda k deateľ'nosti nacional'noj sistemy NTI w NRB. = Ékonomičeskij podhod k organizacii informacionnoj deateľ'nosti i informacionnogo obespečenija potrebitelej. Minsk, Belorusskij NIINTI, 1983. p. 3–18.
- [5] GALIŃSKI, Ch.: Information – the basis of Japan's forecast technological and economic development. = Aslib Proceedings, 1. sz. 1984. p. 24–57.

- [6] OCKENFELD, M.–RECHFELD, W.: Die eigene Position in einem weitem Unifeld Erfordernisse Künftigen m D- Politik. = Nachrichten für Documentation, 6. sz. 1983. p. 267–273.
- [7] OLEŃSKI, J.: Ékonomika systemów informacyjnych. = Aktualne problemy informacji i dokumentacji, 5. sz. 1987. p. 3–10.
- [8] PALLIER, D.: Le coût de la documentation. = Bulletin des Bibliothèques de France, 4/5. sz. 1986. p. 486–492.
- [9] PAUCELLE, J. L.: Gestion des industries informationnelles. = Bulletin des Bibliothèques de France, 4/5. sz. 1986. p. 420–433.
- [10] PELOU, P.: Economie de l'information et la politique documentaire. = Documentation Française, 4/5 sz. 1986. p. 168–174.
- [11] POMART, P. D.: L'état et la marche de l'information. = Documentation Française, 4/5. sz. 1986. p. 175–180.
- [12] Pour une politique documentaire nationale. = Documentation Française, 4/5. sz. 1986. p. 155–162.
- [13] ROBINSON, S.: Analysing the information economy tools and techniques. = Information Process Manager, 1. sz. 1986. p. 15–23.
- [14] ROSENDAA, van C. J.: European information policy situation. = Aslib Proceedings, 1. sz. 1980. p. 15–23.
- [15] WILKINSON, J. B.: Economics of Information Criteria for counting. = Aslib Proceedings, 1. sz. 1980. p. 1–9.
- [16] WOOLSTON, J. E.: Information exchange in a North-South context: is there more to gain through cooperation than in trying to establish new markets? = Aslib Proceedings, 1. sz. 1984. p. 7–14.

/GRZECZNOWSKA, A.–MOSTOWICZ, E.: Finansowanie działalności informacyjnej w wybranych krajach. = Aktualne problemy informacji i dokumentacji, 33. köt. 2. sz. 1988. p. 8–14./

(Futala Tibor)

A dokumentumok hozzáférhetősége Franciaországban: a decentralizációtól a centralizációig

A francia könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatások hagyományos, az egyéni és a szervezeti jóindulaton alapuló, decentralizált gyakorlata számos problémát okozott, és alapvetően sikertelenséghez vezetett – indítja mondanivalóját az IFLA 51. konferenciájára (Tokió, 1986. augusztus) készített tanulmány.

A könyvtárközi kölcsönzés, a dokumentumok szolgáltatásának rendszere Franciaországban most van átalakulóban, s ezért a jelenlét és a várható jövővel egyszerre kell megismerkedni.

A jelenlegi helyzet

Franciaország könyvtárügyét általában erősen centralizáltak tartják, és ez igaz is az állami irányítást tekintve. A dokumentumok hozzáférhetőségét, szorosabban véve a könyvtárközi kölcsönzést viszont a decentralizáció, a szervezettség hiánya jellemzi.

Egy 1935-ös dekrétum teljes szabadságot adott a könyvtáraknak a könyvtárközi kölcsönzésben való részvételt illetően. Ez a szabadság elkerülhetetlenül

beszűkült gyakorlatot alakított ki: a kérések a könyvtárosok közötti kapcsolat milyenségétől függően vándorolnak akár több hónapig is az egyes könyvtárak között. A központi katalógusok megléte csak részben egyenlíti ki az esetlegességeket. Közülük a következőket kell megemlíteni:

A **Bibliothèque Nationale** kiadta a párizsi és a nagyobb vidéki egyetemi könyvtárak állományába került 1939 előtti periodikák központi katalógusát.

Az **IPPEC** (Inventaire Permanent des Periodiques Étrangers en Cours) a kurrens külföldi periodikák nyomtatott katalógusa. Utolsó kiadása 1982-ben jelent meg, és a francia könyvtárakba 1965 és 1982 között beérkezett külföldi periodikákat tartalmazza. Később ezt az anyagot beépítették a sorozati kiadványok nemzeti központi katalógusába, a CCN-be.

A **CCN** (Catalogue Collectif National des Publications en Serie) a francia és a külföldi címeiről 350 ezer (ebből 136 ezer van meg Franciaországban) referenciát tartalmazó online adatbázis, az első kezdeményezés a katalógusoknak egy központi adatbázisban való koncentrálására. Mintegy 40 regionális központ gyűjti és továbbítja az adatbázisba a helyi információkat. A Transpackba bekapcsolt minden könyvtár lekérdezheti a rendszert a SUNIST (Serveur Universitaire National de l'Information Scientifique et Technique) útján. Az együttműködést és a bibliográfiai munka pontosságát az adatbázis országos központja ellenőrzi.

A **CCOE** (Catalog Collectif des Oeuvres Étrangères) a külföldi könyvek központi katalógusa – microfiche formában. 4 500 000 referenciát tartalmaz a francia könyvtárakban található, nem Franciaországban kiadott könyvekről. (Francia könyvekre vonatkozóan jelenleg nincs központi katalógus.)

Intézkedések a könyvtárközi kölcsönzésről

Az utóbbi években számos intézkedés látott napvilágot a könyvtárközi kölcsönzés színvonalának emelése érdekében, miközben továbbra is fennmaradt a részvétel önkéntességének elve. Így:

- ▶ a nemzeti könyvtár könyvtárközi kölcsönzési útmutatót adott ki;
- ▶ bevezették a francia szabványügyi hivatal és az IFLA által elfogadott kéri lapok kötelező használatát;
- ▶ rögzítették a könyvtárközi kölcsönzés bizonyos szabályait, pl. milyen esetekben célszerű megtagadni a kölcsönzést, milyen felelősséget kell a kérőnek vállalnia;
- ▶ egységesítették a fénymásolatok árát, de a kölcsönzés még térítésmentes maradt;
- ▶ a Direction du Livre könyvtárközi kölcsönzési tanfolyamot szervezett;
- ▶ a telex és az elektronikus hírközlők bekapcsolásával meggyorsították a kérések teljesítésének idejét.

Szakmai központok részvétele a könyvtárközi kölcsönzésben

Néhány szakmai központ évek óta egyre nagyobb részt vállal a kérések teljesítésében, anélkül, hogy kötelező volna oda küldeni a kérést. Ezek a következők:

A **CDST/CNRS** (Centre de Documentation Scientifique et Technique) mint a nemzeti tudományos kutatási központ (CNRS) keretében működő tudományos és műszaki dokumentációs központ elégíti ki a legtöbb kérést. Nyomtatott szakbibliográfiája a számos alszóval megjelenő Bulletin Signalétique. Számítógépes adatbázisa a PASCAL, amely a legnagyobb francia tudományos és műszaki adatbázis, s mint ilyen, 5 500 000 tételt tartalmaz.

A könyvtárközi kölcsönzés keretében évente mintegy 373 000 kérést teljesít 14 ezer címet meghaladó folyóirat-állományából. Kizárólag másolatokat szolgáltat, amelyeket az általa rendszeresített nyomtatványon kell megrendelni. A hozzá küldött kérések 87%-át ténylegesen ki is elégíti. Ez a magas arány érthető, hiszen túlnyomórészt a Bulletin Signalétique-ben azonosított kérések futnak be hozzá.

A nemzeti tudományos kutatási központ hatásköre a humán tudományokra is kiterjed a keretében működő Centre de Documentation en Sciences Humaines révén. Itt található a FRANCIS társadalomtudományi adatbázis.

A **CADIST** (Centres d'Acquisition et de Diffusion de l'Information Scientifique et Technique) a tudományos és műszaki információs központok, túlnyomórészt egyetemi könyvtárak együttese. Mintegy 20 ilyen központ működik a legkülönfélébb tudományágakban. A felsőoktatási minisztérium 1980-ban határozta el e központok alapítását: egyfelől biztosította a pénzügyi forrásokat a koncentrált gyarapításhoz, másfelől kötelezővé tette, hogy ezeket a gyűjteményeket megőrizzék és kölcsönözzék. Egy 1982-es adat szerint a hagyományos kölcsönzés 80%-a kurrens anyagra vonatkozik, 20%-a a különféle régebbi anyagokra.

A CADIST-könyvtárak – bár remek gondolatot képviselnek – nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, nem tudnak megbirkózni a kérések özönével, a helyi és országos kölcsönzés közötti konfliktusokkal.

A **CNP** (Centre National de Prêt de la Bibliothèque Nationale) a nemzeti könyvtár könyvtárközi kölcsönzési központja. 1980-ban – a kiadványok egyetemes hozzáférhetőségi programjának köszönhetően – jogszabályban rögzítették hivatalos nevét és feladatát: a francia dokumentumok szolgáltatását. Alapvető feltétel volt ehhez, hogy egy második nemzeti gyűjteménysort hozzanak létre.

A CNP e – mindmáig nem teljes – gyűjteménye több forrásból származik:

- ▶ 1980 óta minden Franciaországban kiadott könyvből köteles példányt kap, periodikát már korábbról is (évi 20 000 cím);

- ▶ ajándékok érkeznek hozzá egyénektől és intézményektől;
- ▶ vásárlás útján gyarapodik;
- ▶ a Bibliothèque Nationale átengedte a központnak 50 000 kötetes duplumgyűjteményét, a régi könyvek másodpéldányait.

A CNP-hez érkező kérések teljesítésében másolatok készítésével egyelőre még tetemes – kb. 25%-os – részt vállal a nemzeti könyvtár, valamint a többi francia könyvtár is.

A valószínű jövő

A francia könyvtárközi kölcsönzések száma évente kb. 900 ezer, ebből 350 ezer az egyetemi könyvtárak, 400 ezer a szakkönyvtárak, 150 ezer a nemzeti és más könyvtárak részesedése. A kérések számbeli növekedése 15%-os. E mennyiségi növekedés is arra kényszerít, hogy egy meghatározott struktúrájú, ipari jellegű, szervezett könyvtárközi kölcsönzési hálózat jöjjön létre, amelyben a kérések a kötelező pályán mozognak. Ehhez elemi követelmény az online katalógus és a szolgáltatások térítéses volta.

A kibontakozás érdekében – láthatjuk az eddiekből – máris több specifikus és általános jellegű intézkedés történt. A legmerészebb terv az ANIST (Agence Nationale de l'Information Scientifique et Technique) létrehozása, mégpedig három minisztérium összefogásával. A szándékok szerint az ANIST a dokumentumok szolgáltatásában francia fókuszközpontként működne. Ennek jegyében az adatbázisok fenntartása (PASCAL, FRANCIS) és a könyvtárközi kölcsönzés fejlesztése lenne a feladata: kedvezményezett partnerei az ipari vállalatok, a kutatólaboratóriumok lennének.

Még korai volna az ANIST jövőjéről beszélni, de az biztos, hogy nagy reményeket fűznek hozzá, mint a dokumentumok hozzáférhetőségének új koncepciójához. A projekt megvalósításának szorgalmazásában a használók igényeinek kielégítésére helyezik a hangsúlyt.

/CHAUVEINC, M.: From decentralization to centralization: access to documents in France. = Interlending and Document Supply, 15. köt. 2. sz. 1987. p. 49–53./

(Karácsonyi Rózsa)

Példák a keresésre egy online katalógusban

A Vorarlbergi Tartományi Könyvtár (Vorarlberger Landesbibliothek) 1986. június 27-én nyitották meg ismét egy adaptált épületben. A könyvtár jelenlegi épületének helyén római kori építmények, majd középkori kolostor, később nemesi udvarház, templom, bencés apátság állott. Az utóbbi épülethez vették meg 1981-ben és építették át könyvtárrá és modern információs központtá. Jelenlegi állománya 240 000 kötet könyv, 1000 kurrens folyóirat, 15 000 mikrofilmlemez, 16 000 vorarlbergica, sok ősnymtatvány, kézirat stb.

A könyvtár 1984-ben bevezette a DOBIS/LIBIS (Dortmund – Leuven Bibliothekssystem) számítógépes könyvtári automatizált rendszert, amely a könyv megrendelésétől kezdve a katalógizáláson át a kölcsönzési folyamatokig tárolja és kezeli a könyvek adatait. A rendszernek online olvasói katalógusa (Online Public Access Catalog = OPAC) van. Az OPAC előnyei:

- ▶ menütechnika (lásd A) – a választott menü mindig továbbvisz a keresésben kérdés–válasz dialógussal (a DATFREIG gombbal továbbítja a programot);
- ▶ ismerkedés a képernyővel: a képernyőn szereplő adatok felsorolása (B).

Keresés a katalógusban: a menütechnika alapján kiválasztott szám bebillentyűzése után a válasz megjelenik a képernyőn aszerint, hogy

- ▶ formai (szerző, cím stb.) vagy
- ▶ tartalmi (tárgyszó, szisztematikus jelzet) szempont szerint kívánunk-e keresni.

Suchen im Katalog A)

Indices zur Verfügung	Codes zur Auswahl
1 Autor, Herausgeber	n Neueingab: Neuer Suchbegriff
2 Titel	t Neue Dat: Neue Datei suchen
3 Schlagworte	w Weiter: Vorwaerts blaettern
4 Verlag	z Zurueck: Rueckwaerts blaettern
5 Klassifikation	a Dat anzn: Anzeigen Index
6 ISBN / ISSN	k Kurzinf.: Anzeigen Titelliste
8 Andere Eintragungen	v Vollinf.: Anzeigen Katalogeintrag
10 Kurzfassung	m Exemplare: Anzeigen Exemplare
14 Signaturen	y Verweis: Anzeigen Verweise
15 Exemplarnummern	m Mehr Info: ueber Suchen

Eingabe Nummer od. Code, dann DAT FREIG

m Mehr Info
e End

DOBIS/LIBIS B)
Dortmunder Bibliothekssystem
Leuven's Integraal Bibliotheek Systeem

Nummer der gewuenschten Funktion bitte eingeben:

- 1 Suchen im Katalog
- 2 Einblick in Ihre Benutzerdaten
- 3 Nachricht an Bibliothekspersonal

Enter the number
4 to change the dialog language to English

Eingabe Nummer, dann DAT FREIG
1